

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІНСТИТУТ КУЛЬТУРИ

До 65-річчя ХДІК

КУЛЬТУРА УКРАЇНИ

Збірник статей

Випуск 2

Харків ХДІК 1994

час світової війни жевріло життя української преси зусиллями української емігрантської громади.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев Л. Печать большевиков Украины в период реакции /1907-1910 гг./.-К., 1972.
2. Бібліографія української преси 1816-1916.-К., 1930.
3. Дей О.І. Українська революційно-демократична журналістика.-К., 1959.
4. Ігнатенко В. Українська преса /1816-1923/: історико-бібліографічний етюд.-К., 1926.
5. Кривецький І. Перша газета на Україні.-К., 1927.
6. Українська культура: лекції /За ред. Д.Антоневича.-К., 1993.
7. Федченко П.М. Матеріали з історії української журналістики. К., 1959.

В.З. Фрадкін, Л.Г.Тишевська

ДО ПРОБЛЕМИ ВИВЧЕННЯ СЛАВІСТИЧНОЇ СПАДЩИНИ ХАРКІВСЬКОГО ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНОГО ТОВА- РИСТВА. 1877 - 1919 рр.

Серед розмаїття проблем сучасного слов'янознавства доне з перших місць посідає історія його становлення та розвитку в нашій країні. Солідним внеском у справу створення зведеної праці з історії вітчизняної славістики стали видані свого часу біобібліографічний словник вітчизняних славістів і біобібліографічний довідник "Історики-славісти СССР" /укл.проф.С.І.Сидельников і Г.І.Чернявський.-Харків.-1969./.

Важке значення у вивченні цієї проблематики надається і діяльності деяких наукових товариств дореволюційної Росії. У межах цих товариств розвивалися славістичні інтереси цілої плеяди вчених, які зробили визначний внесок у розвиток вітчизняного слов'янознавства і зміцнення міжслов'янських наукових зв'язків.

Одним із таких товариств є Харківське історико-філологічне товариство /далі ХІФТ/, яке виникло при Харківському університе-

ті у 1877 році з ініціативи М.С.Дринова й О.І.Хирличникова. В історії рідянського та українського слов'янознавства наукова спадщина ХІІТ не була предметом спеціального дослідження, хоч з діяльністю цього товариства пов'язані імена таких визначних у славістичному світі вчених, як С.О.Потебня, М.С.Дринов, М.Ф.Сумцов, М.Г.Халанський, О.Л.Погодін, Ф.С.Корш, І.М.Собєстіанський, Я.М.Ендзелін, В.М.Ляпунов, Г.А.Ільїнський, Андре Мазон, М.Г.Попруженко, Д.К.Зеленін та ін.

Вивчення історії ХІТ, яке базувалося на солідних джерелах,¹ показало, що серед наукових товариств кінця ХІХ – початку ХХ ст. воно посідало специфічне місце. Адже не випадково відомий чеський вчений, філолог-славіст М.Мурко у листі до голови ХІТ М.Ф.Сумцова писав у 1905 році: "Двадцятип'ятиріччям свого історико-філологічного товариства можете пишатися. Щоб це довести, скажу Вам, що у нас, у Граці, університет восьмий за чисельністю студентів серед німецьких університетів: 10 у Німеччині та 6 в Австрії подібного товариства не мають. і університети взагалі без ґрунту в народі. Історія Вашого товариства показує, як у Вас готуються розумові сили, які зроблять Росію Великою..."²

Мітія Мурко не без підстав акцентував увагу на найбільш важливих моментах у діяльності ХІТ – його міцних зв'язках з усіма, хто хотів би послужити вітчизняній науці й справі освічення народу. Справа у тому, що на межі 90-х рр. як у Росії, так і на Заході було багато наукових товариств, у більшій частині академічних, офіційних, відірваних від живого середовища. Характерним було, що у ХІТ – невеликому за чисельністю учасників /до 80-90 членів на рік/ – було порівняно багато вчених – вихідців з інших країн. У його роботі поряд з росіянами та українцями брали активну участь болгарин М.С.Дринов, чехи І.В.Нетушил, В.І.Шериль; поляки О.І.Пеховський, Л.Ю.Лазаревич-Шепелевич; ірландець Еміль Діллен, француз Андре Мазон та ін. А це, звичайно, сприяло встановленню та розширенню міжнародних контактів ХІТ.

Очоловане видатними вченими кінця ХІХ – поч.ХХ ст. О.О.Потебнею, М.С.Дриновим, М.Ф.Сумцовим, товариство у своїй науковій ді-

¹ Для відтворення більш ніж 40-річної історії ХІТ були використані, крім архіву товариства ЦДА України.-ф.2017; Оп.І: 1079 од.зб., особисті фонди його учасників, які зберігаються у різних архівах країни.

² ЦДА України.-ф.794: Оп.І: Од.зб.946.-Л.4.-7.І.1905.

яльності особливу увагу приділяло вивченню історії України, її матеріальної та духовної спадщини. Енергія, цілеспрямована діяльність товариства увінчалася великими успіхами. Ще у 1860 році при ньому було створено історичний архів із спеціальною бібліотекою.¹ У 1905 році ХІСТ заснував Етнографічний музей, колекції якого найбільш вичерпно відображали побут та культуру населення Слобідської України і привертати увагу багатьох вчених, зокрема таких видатних сінських славістів, як Анті Іарне і Вільд Мансика. До початку першої світової війни, знаходячись у скрутному матеріальному становищі /субсидії університету були незначними/, товариство видавало 21 том своїх праць - "Сборников" і 5 випусків "Вестника," які містили в собі, крім досліджень, багатоплі фольклорно-етнографічні матеріали.² Збірники ХІСТ отримали високу оцінку в слов'янському науковому світі. Фольклорно-етнографічна напруга в діяльності товариства і загально визнаний авторитет його керівників сприяли розвитку в більшості його членів підвищеного інтересу до історії та культури зарубіжних слов'янських народів. Це доводять десятки рефератів, які були прочитані на засіданнях товариства і торкалися різних проблем зарубіжного слов'янознавства, велика кількість доповідей з оглядом наукової діяльності провідних вітчизняних і зарубіжних славістів,³ а також статті та некрологи, присвячені відомим слов'янським вченим, які публікувалися як на сторінках праць ХІСТ, так і в інших виданнях.⁴ Вперше в Росії на сторінках "Сборника" ХІСТ була опублікована біобібліографія робіт видатного славіста Міклошича,⁵ тут же були вміщені огляди наукової діяльності словенця В.Облака⁶ і болгарина Д.Матова. У виданнях товариства публікують свої дослідження

¹ Фонди архіву, які налічували більше семи десятків тисяч справ, у радянські часи стали основою для створення ЦДА УРСР.

² Азадовский М.К. История русской фольклористики: Т.2. - М., 1963. - С.293. Токарев С.А. История русской этнографии. - М., 1966. - С.373.

³ Редин Е.К. Ученая деятельность Историко-филологического общества при Харьковском университете за первые 25 лет его существования // Сб.ХИО: Т.14. - 1905. - С.34.

⁴ Гусский Н., Коллар Я. // Мирный труд. - Харьков, 1902. - с.79-82; Попруженко М.Г. Е.М.Венелин и его значение в истории на Вългарского Возрождение. - София, 1903. Отдот. - 27с.

⁵ Сборник ХИО: Т.15. - Харьков, 1908. - С.287-304.

⁶ Ляпунов Б.М. Доктор Ватрослав Облак // Сб.ХИО: Т.9. - 1897. - С.113-131.

болгарські вчені Златарський, Баласчев і Теодоров,¹ польські - Чижевський і Змигродський,² єдинський славіст Микола,³ надсилає свою роботу чех Ю.Поливка.⁴ Встановуючи пам'ять свого товариша та вчителя М.С.Дринова, члени ХІІТ присвячують І5-й том "Сборника" повністю проблемам слов'янознавства. Більше того, на честь цього видатного славіста товариство запровадило у 1906 році спеціальну премію ім.М.С.Дринова "За кращі студентські твори у галузі слов'янознавства, слов'янської історії та етнографії."⁵ Така побіжна констатація славістичного аспекту в діяльності ХІІТ ніякою мірою не є вичерпною. Попереднє ознайомлення з науковою спадщиною товариства, яка складається з результатів діяльності всієї організації, а також і з сукупності робіт його чл.чів, показує, що слов'янська народна поезія і, особливо південнослов'янський героїчний епос,⁶ етногенез, мови, суспільні правові відносини, релігія та міфологія слов'ян,⁷ політична історія, економіка та культура за-

¹ Златарський В.Н. Сколько бесед написал Козьма Пресвитер? // Сб. ХІІО: Т. І5. - Харьков, 1908. - С. 37-48. Теодоров А. Родопското на-речіе // Там же. - С. ІІІ-І27. Баласчевъ Георги. Едно глаголическо заглавие въ кирилски ръкописъ // Там же. - С. 277-280.

² Чижевский С. *Рукописный до етнографіи гитица прозвату XVIII вѣка* // Сб. ХІІО: Т. І8. - Харьков, 1909. - С. 513-523. Змигродский М. *Толемізм* // Там же. - С. 472-480.

³ Микола И. *Ost rogard-Hdengardr* // Сб. ХІІО: Т. І5. - 1908. - С. 27-28.

⁴ Поливка Ю. *Bala herri nix cert*. Стаття була надіслана для збірки на честь М.Ф.Сумцова. Про це див. Сборник ХІІО, т. І8, 1909, с. ІУ.

⁵ ЦДІА України. - К. - ф. 2017: Оп. І: Од. зб. 206. - Л. І.

⁶ Потєбня А.А. Сербские песни о Юри Данииче в связи с песнями болгарскими и русскими // Записки Харьк. ун-та за 1880г.: Т. І. - Харьков, 1882. - С. 77; Халанский М.І. О южнославянских версиках мотива о бое отца с сыном // Сб. ХІІО: Т. 3, 1891. - С. XVI; Лого ж. Южнославянские сказания о Кралевице Марке в связи с произведением русского былевого эпоса. - Варшава, 1893-1896. - 834с.

Дринов М.С. *Les serbes ont ils en les colonies en une autorite quelconque en Macedoine avant le XII siecle? Comme il supprescent les slaves qui habitaient la Macedoine avant cette epoque. Et apres cela "La macedoine, depuis 1884. - с. 158-167.*
Грунський Н.К. Прижизні глаголическіє отрывки и из истории хорватской глаголицы // Изв. ОРЯС Рос. Акад. наук. - СПб., 1905 IV. 27с.
Кульбакин С.М. Охридская рукопись апостола конца XII в. - София, 1907. - с. XXX, 80с.; Ильинский Г.А. Грамоты Болгарских царей. - М., 1911. - 159с.; Кульбакин С.М. Сербский язык. - Харьков, 1915. - 84с.; Ляпунов В.М. Краткий обзор главнейших явлений словенской литературы с введением об отношении славянского языка к старославянскому и древнеславянскому // Записки Харьк. ун-та: Кн. І. - 1893. - С. 165-187; Себестіанський І.М. Круговая порука у славян по древним памятникам их законодательства. - Харьков, 1888. - 166с.; Сум-цов Н.Ф. // Ш, 1891. - С. 574-586; Катаров Е.Г. Религия древних славян. - М., 1918. - 124с.

публічних країн¹ — складали ще далеко не повний перелік проблем, що досліджувались. І все ж, не дивлячись на такий широкий діапазон тематики, багато які питання у вигляді рефератів або доповідей заслуговувалися на засіданнях ХІТ і тільки після такої попередньої апробації було можливим публікувати їх у вигляді статей і навіть цілих монографій. При цьому обговорення, які мали двавий характер, часто переростали у гострі дискусії, про що яскраво свідчить історія підготовки та захисту докторської дисертації члена товариства Івана Михайловича Собєстіанського /1856-1895/. Його, без сумніву, талановитий вчений помер досить рано у розквіті творчих сил на 40-му році життя. Його перше дослідження "Круговая порука у славян по древним памятникам их законодательства" було видано спочатку в Празі 1886 року, а згодом, через два роки, у доповненому і значно переробленому вигляді у Харкові. У цій роботі, яка стала його магістерською дисертацією, Собєстіанський провів ґрунтовне історико-порівняльне дослідження слов'янських юридичних пам'яток ранньфеодального права, вперше ввівши до наукового обігу Польський статут /за 4 роки до публікації його Ягичем/, залучивши законодавства давніх індусів, євреїв, бриттів, а також правові звичаї горців Кавказу, албанців, чорногорців та інших народів, і повністю спростував досить довго пануючі погляди Палацького, Мацевяського, Штилевського, Леонтовича та інших слов'янофілів на те, що кругова порука є виключно атрибутом давньослов'янського побуту. До того ж він досить переконливо довів, що інститут кругової поруки, зафіксований у давньослов'янських кодексах, являє собою чисто адміністративну норму, яка не має ніякого відношення до звичайного права.²

Докторська дисертація І.М.Собєстіанського "Учения о национальных особенностях характера и юридического быта древних славян. Историко-критическое исследование" /Харків, 1892.-ХП.-336 ./, а

¹ Ильинский Г.А. Критический курс истории южных славян.-Харьков, 1909.-211с. Погодин А.М. История Болгарии.-СПб, 1910.-225с.; Його ж. История польского народа в XIX в.-М., 1915.-297с.; Його ж. История Сербии.-М., 1915.-164с.; Його ж. Славянский мир. Политическое и экономическое положение славянских народов перед войной 1914г.-М., 1915.-42с. Попруженко М.Г. Очерки по истории возрождения болгарского народа //ЖМП.-1902.-III.-С.1-34; 1903.-XII.-С.327-346; 1906.-IV.-С.337-352; Сумцов Н.Ф. Современная болгарская археология //Вестник ХИО: Вып.5.-Харьков, 1914.-С.42-49; Шмит Ф. Памятники на българската старина //Периодическо списание, XXI.-София, 1909.-С.412-456.

² Косови М.О. Семейная община и патронимия.-А., 1963.-124с.

якою виступав автор на засіданнях товариства, викликала надзвичайно широкий резонанс у науковому славістичному світі. Достатньо сказати, що протягом року з'явилося 17 відгуків, рецензій, критичних розборів /зокрема в "Архиве" Ягича, у чеському журналі "*Naše doba*", у празькій "*Přehledu*", у більшості своїх позитивних. Разом з тим "Учення" Собєстіанського були піддані різкій і необгрунтованій критиці з боку члена ХІІТ відомого історика Д.І.Багалія. Його критичний розбір під заголовком "К истории учения о быте славян. Критическая оценка книги И.М.Собєстіанского "Учения" зайняв ні багато, ні мало-60 сторінок і друкувався спочатку частинами у журналі "Киевская старина." Нам здається цікавим привести окремі уривки з його "Критической оценки...", які характеризують діяльність товариства як творчу лабораторію, що зіграла визначну роль у становленні не тільки цього вченого, і свідчать про те, що проблеми слов'янознавства посідали важливе місце у працях членів товариства. "З великим інтересом чекали ми виходу в світ твору проф.І.М.Собєстіанського, — писав Д.І.Багалій. — Уривки з нього доповідались у Харківському історико-філологічному товаристві і збуджували там явний інтерес і дебати. Випиття, що у достатку сипалися на істориків-славистів, але не мали під собою достатнього обгрунтування, звичайно, викликали заперечення з боку членів товариства, які ставилися до предмета дослідження більш спокійно і тверезо. Якто ми звернемося до протоколів засідань товариства, то побачимо, що і тоді вже ставили на вид автору його захоплення і недостатню обгрунтованість вис. звівів. І ці зауваження були корисними для доповідача, він, наприклад, помітив у книзі свій різкий вирок Шафаріку. Але, на жаль, загальний тон роботи, а головне — її пр.домп, залишилися без змін: тут не могли вплинути поради і заперечення авторитетного і тому обережного у своїх висновках харківського слависта професора Д.Дринова."¹ Далі Д.І.Багалій нарікає на те, що книга, яка вийшла, "носить на собі яскравий відбиток індивідуальності автора; впливу того ми /тобто Багалія/ в ній не помічаємо."² У дійсності ж, роздратований у запалі полеміки "тр. р. чоп індивідуальністю автора," Багалій, посилавчися на нібито

¹ Багалій Д.І. Вказ.робота// "Киевская старина, X., 1892, с.70.

² Там же. ... с.70

відкинутий Собєстіанським авторитет М.С.Дринова, намагався, з нашого погляду, видати бажане за дійсність.

У цьому неважко переконатися, якщо звернутися до широкого огляду наукової діяльності І.М.Собєстіанського, який був прочитаний М.С.Дриновим на засіданні ХІІТ 7.ІІ.1896 року. З цього огляду видно, що "загальна критика" Д.І.Багалія нічого спільного з думкою М.С.Дринова не мала.¹

В останній роботі, розглядаючи історіографію питання з позитивістської точки зору, І.М.Собєстіанський одначе зробив правильний висновок про те, що ці "Учення," відзначаючи в об'єктивно-порівняльним характером у ХІІІ ст., з початку ХІХ ст. /тоб з з подальшим розвитком капіталістичних відносин і формуванням національної буржуазії/ характеризуються, головним чином, сентиментально-поетичним поглядом на слов'янську давнину. За глибокими переконаннями І.М.Собєстіанського такий підхід до давнього минулого слов'янства антиісторичний. Це він і намагався довести у своїй монографії.

Таким чином, і перша, і друга дисертації І.М.Собєстіанського об'єктивно наносили сильний удар по офіційно пропагованій ідеї "пансла ізму" в ІІ великодержавно-монархічному трактуванні.

Загальному успіху славістичної діяльності ХІІТ сприяли живий науковий обмін, особисті контакти його членів з ученими слов'янських країн, прагнення його керівників до розширення та зміцнення міжслов'янських наукових зв'язків.

Яскравою ілюстрацією вищезазначеного може бути лист, даний голові ХІІТ з 1897 року М.Ф.Сумцова, яке частково публікувалося у радянських виданнях.² Йому адресують свої листи болгарські вчені Д.А.Матов, А.П.Стоїлов, В.Н.Звятирін, І.Шишманов; польські М.Змигирецький, Т.Згоральський, С.Цишевський, З.Больський, Лопацинський /Гафаль Любич/; чехи - Б.Вондрак, А.Мрстим, П.І.Папачек, А.С.Патера, Б.Поливека, словенць М.Мурко, хорват В.Ягич. В одних

¹ Дринов М.С. Обзор научной деятельности Ивана Михайловича Собєстіанского // Сб. ХІІТ. Т.8., 1896.-С.6-16.

² Листи, адресовані М.Ф.Сумцову, зберігаються в особистому фонді вченого, №794 в ЦДІА України. На теперішній час опубліковані лише листи В.Ягича та М.Мурко. Див.: Лещенко П.Я. Листи В.Ягича до М.Ф.Сумцова // Рад. літературознавство.-1958.-№4.-С.117-119; Гольберг М.Я. Письма М.Мурко к М.Ф.Сумцову // Вопр. рус. лит.: Межд.-г. сп. сб.: Вып.3.-Львов.-1969.-С.81-85.

листах - звернення з проханням допомоги у наукових пошуках: радю, необхідною літературою, різними довідками бібліографічного характеру, в інших - вдячність за надану допомогу і сприяння, автобіографічні відомості, поздоровлення з 25-річним ювілеєм товариства і ювілеями етесата. Про високий авторитет особи ХІТ у слов'янському науковому світі свідчать, зокрема, і запрошення ІК Чеської секції "Більна думка" узяти участь у роботі XIV міжнародного конгресу "Більної думки" у Празі 1907 року,¹ і прохання дирекції Празького Етграфічного музею допомоги у створенні при цьому музеї Українського відділу.²

У зв'язку з цим не можна не відзначити і вагомий внесок М.Ф.Сумцова в історіографію слов'янознавства. Його статті про чеських вчених Ф.Палацького, П.Шафарика, Ф.Ржегорка, Е.Коваржа,³ польських - О.Кольберга, Мошинську, Я.Карловича,⁴ про болгарського вченого Л.Мелетича і словенця М.Мурко⁵ разом з доброзичливими відгуками про "Архів" Ягича, польську "Kisla," болгарський "Сборник за народни умотворения" у більшості випадків знайомили наукову громадськість Росії зі станом та досягненнями наукової думки в зарубіжній славистиці.

З цієї точки зору цікавим є звернення Ф.І.Шмита до болгарської наукової громадськості з викликом терміново-важких заходів до охорони, реставрації та вивчення унікальних архітектурних пам'яток середньовічного болгарського мистецтва. Двічі побувавши у тривалих поїздках на Балканах з метою вивчення слов'янських пам'яток матеріальної культури візантійських часів, Ф.І.Шмит у 1907 році підготував докладну доповідь на ім'я голови редакційної колегії журналу "Българско отечество,"⁶ в якій

¹ ІДІА України.-ф.794; Оп.І; Од.36.30

² Сумцов Н. Украина в Праге//Юный край.-22.У.1910.

³ Сумцов Н. Фр.Палацкий//Юный край.-19.УІ.1912;Його ж. К истории славянского обшества.П.И.Шафарик и О.А.Болынский//Славянское обозрение -1892.-Июль-август.-С.336-345;Його ж. Современная малорусская этнография:4.І.-С.166-168;Його ж.Всб.ХІЮ:Т.14.-1905.-С.Х-ХІ.

⁴ Сумцов Н.Ф. Современная малорусская этнография:4.П.-К.,1897.С.52-56;Там же...-С.63-66;Його ж. В энциклопедическом словаре Брокгауза и Ефрона;Т.28.-С.517.

⁵ Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона: .37.-С.292; Там же -Т.39.-С.213.

⁶ Доповідь була представлена в редакцію у серпні 1907р., а у 1909р. і д зголовком "Паметниците на българската старина" була опублікована в ж."Периодическо списание,"ХХ,с.43-450. Пр це див. Т.І.Шмит. Новые веяния в археологической науке на Балканском полуострове//Новая серия, ХХІУ,Сб.І911,а.ст.ІУ,с.І.

він, зокрема, підкреслював, о "пам'ятники болгарської давнини мають значення не тільки для болгар: як науковий матеріал, вони у рівній мірі дорожчі для всіх істориків, до якої б національності ті не належали."¹

Докладно описуючи виявлені ним пам'ятники, відзначаючи їх художню цінність² супроводжуючи кожен короткий історичним екскурсом, Ф.І.Шіт наголошує не тільки на художньому, а й на політичному значенні пам'ятників болгарського зодчества. Заклик Ф.І.Шіта до болгарських вчених "запропонувати ним план досліджень не пройшли непоміченими. В усякому випадку через п'ять років потому голова ХІІТ М.Ф.Сумцов у статті "Современная болгарская археология," пославшись на болгарські першоджерела, констатував появлення дослідницької роботи у цьому напрямку в Болгарії.³

Наш короткий огляд славістичної спадщини ХІІТ не виглядатиме повним, якщо не згадати про одного талановитого вченого, педагога, просвітителя Олександра Львовича Погодіна (1872-1947). Він був людиною прогресивних поглядів, чий інтернаціоналістичні переконання злилися у розрив з великодержавною, русифікаторською політикою царизму і стали причиною вигнання його з Варшавського університету без права на пенсію. Між тим, ні життєвий шлях вченого, у долі якого, як у дзеркалі, відбилася трагедія значної частини російської інтелігенції, змушеної працювати на чужині, ні його багатогранна творча спадщина не піддавалися до теперішнього часу ґрунтовному вивченню, хоч він був одним із кращих у дореволюційній Росії, хто поставив на порядок денний і став успішно розробляти сучасну йому і. гарті зарубіжних слов'янських народів.

Виключно плідним у науковому відношенні був період у житті О.Л.Погодіна, пов'язаний з викладацькою діяльністю у Харківському університеті. За неповних п'ять років ним були підготовлені та опубліковані біля 300 друкованих аркушів наукових та науково-популярних робіт. Це були значні праці у галузі зарубіжної слов'янської історії, етнографії та мовознавства, лекційні кур-

¹ Теодора Шіт. Пам'ятники на болгарської старина //Периодическо описание; XX, - Софія, 1909, - С.413.

² Сумцов М.Ф. Современная болгарская археология //Вестник ХИО: Вып.5, - Харьков, 1914, - С.44.

ти з слов'янських старожитностей, історії сербської, болгарської та польської літератури.

Особливо цінна спадщина О.Л.Погодіна у галузі вивчення історії Польщі та культури її народу, де виділяються і глибокою змісту, і широтою перекладав такі праці, як "История польского народа в XIX в." /1915/ і двотомник "Адам Мицкевич. Его жизнь и творчество" /1912/.

Значним можна назвати внесок О.Л.Погодіна у розробку проблеми новозначства. Його дослідження "Язык как творчество. Психологические и социальные основы творчества языка. Происхождение языка." /1913/ стало подальшою розробкою ідей О.О.Потебні, які одержали своє втілення в епохальній праці "Мысль и язык."

У Харкові О.Л.Погодін завершив роботу над першим і тривалий час єдиним науковим посібником для студентів з курсу "Вступ до слов'янознавства," в якому знайшли відображення політичне та економічне становище усіх зарубіжних слов'янських народів напередодні першої світової війни.

Успішній науковій, педагогічній та громадській діяльності О.Л.Погодіна у Харкові значною мірою сприяв мікроклімат, що панував у той період на історико-філологічному факультеті, керованому М.Ф.Сулимовим. Активно включившись у роботу Історико-філологічного товариства, Олександр Львович часто виступав з доповідями, які публікувались у вигляді статей у наукових та науково-популярних журналах того часу.

Сьогодні, торкаючись проблем славістичної спадщини ХІІТ, доводиться враховувати, що вивчення і оцінка цієї спадщини зустрічають на шляху цілу низку перешкод. По-перше: значна частина наукової продукції його членів розповсюджена не тільки у різноманітних періодичних виданнях дореволюційної Росії, а й у багатьох зарубіжних славістичних виданнях, таких як "Славянський часопис," "Архив" Ягелла, "Периодическое списание," "Сборник за народни умотворения," "Miskla". До того ж у цих виданнях відсутні численні відгуки або анотації на роботи членів ХІІТ. По-друге: у сучасній славістичній історіографії це не визначені місце, роль і внесок у розвиток вітчизняної науки багатьох вчених - членів ХІІТ, навіть таких видатних, як М.Ф.Сулимов, М.Г.Хаданський, О.Л.Погодін, В.М.Ляпунов, Г.А.Ільїнський. По-третє, що є, мабуть, найсуттєвішим, - це величезна різноманітність і комплексність їхніх наукових праць: як в історичній перспективі, так і у виборі об'єкта дослідження.